

АНКЕТА НА БЪЛГАРСКИ ВОЙНИЦИ (1917 г.)

Стефан Минков

BULGARIAN SOLDIERS' SURVEY (1917)

Stefan Minkov¹, Shumen University, Bulgaria

<https://doi.org/10.46687/EGWU3528>

Повечето документи, които излизат от щабните канцеларии през Първата световна война, имат характера на официални източници за военните действия, за тиловото осигуряване на армейските подразделения, за тяхното дислоциране и предислоциране. Това са различни заповеди, доклади, релации, шифровани телеграми, които помагат на историците да възстановят възможно най-детайлно хода на войната, но не и как тя е видяна и още по-малко – чувствана, от обикновените войници. Малко са тези документи, които дават информация за емоциите, настроенята и мислите на войниците; по-късно написаните спомени и дневниците са интересен, но не винаги точен източник, най-вече защото са дело на един човек, пречупват събитията през неговия поглед, почти винаги са писани или поне редактирани по-късно, след края на войната.

По-долу е представен документ, обобщаващ резултатите от анкетирането на войници от 1-ви Софийски пехотен полк. Допитването е извършено по предварително съставен въпросник, с нарочна заповед от 1917 г. и без съмнение преследва и политически цели, а именно да се проучат настроенята сред войниците, поради възможното деморализиране в армейските редици в следствие на събитията в Русия и продължителността на войната.

През 2018 г. публикувах статия, систематизираща и анализираща информацията от три анкети², едната от които е представеният в настоящата публикация документ. Документът до настоящия момент не е публикуван. Той е от фонда на Държавния военноисторически архив – гр. Велико Търново (ДВИА), като е запазено оригиналното му заглавие. Документът не е датиран, но другите анкети и историческият контекст, който може да се „прочете“ в него позволяват условно да го датираме през късната есен или зимата на 1917 г.

При публикуването са запазени автентичният език, стил и пунктуация на автора на документа, а в квадратни скоби са „разгърнати“ някои съкращения.

¹ Assoc. Prof. Stefan Minkov, PhD, teaches at the Department of History and Archeology, Konstantin Preslavsky University of Shumen. His academic interests include history of wars, World War I, political systems in modern times, Balkan history. Email: s.minkov@shu.bg

² Minkov (2018)

**Данни и сведения за състоянието на войнишкия дух
в 1 Пехотен Софийски на Н[егово] В[исочество] Княз Александър I
Полк**

1.

Войникът скучае на Южния фронт не от бездействие, а от чрезмерна и еднообразна деятелност.

а) На позиция, щом се върне от охранение и разузнаване; пращат го на работа. В поддръжка почти всичкото му време отива в работа. Окопи, ходове, галерии, гнезда, пояси, препятствия пред тях, пътища, землянки и пр., които с право извикват учудване у всички посетители на участъка на Полка, са плод само на неколкомесечен непосилен и денонощен труд на намалелия и недостатъчно продоволстван войнишки състав на Полка.

б) В малкото свободно от служба на позицията и от работа време, дългите и чести учения, в които не се преминава нищо ново, а се повтарят само отдавна основно заучени работи, отегчават духа на войниците.

Тая усилена и еднообразна физическа дейност поражда неохотност към работата („досади ми!“) и се отразява в много случаи разрушително върху природната енергия и веселия дух на нашия войник.

2.

Настроението на войниците се разведрява от всяка по-продължителна почивка и от всяко впечатление, което внася нещо ново и разнообразно в околната среда.

Особено през време на почивката в празнични дни веселото настроение се възвръща у войника и той си устройва по свой начин забавления, игри, а когато има музика, и кръшни хора.

Отиването в отпуск, получаването [на] хубави новини от къщи, разговорите и беседите по злободневни въпроси, четенето [на] вестници и списания, особено илюстрирани и хумористични („Барабан“, „Българан“), строевите прегледи, всички тържества, та дори и отиването на вакцинация и обезвъш[ля]ване подхранват кое в по-висока, кое в по-малка степен хубавото настроение и бодростта на войника.

През това лято (лятото на 1917 г. – бел. С. М.) представленията на Полския театър при Дивизията донесоха най-голямо освежаване на войнишкия дух и оставиха у войниците незаличими и до днес още разисквани впечатления.

3.

Войникът мисли вън от службата на първо място за домашното огнище, за близките си, за имота си (особено селяните, които в преписката си постоянно и обширно искат новини и дават наставления за гледането [на] земята и „стоката“), за времето, когато ще може да се прибере пак при тях.

В свързка с това два главни въпроса интересуват войнишката душа:

- а) уволнението в отпуск
- и б) сключването [на] мир.

От тях първият държи несъмнена преднина в настоящата психика на войника. Вторият стои на втори план: у всички примирението с неизбежната продължителност на войната е очевидно.

4.

Войниците обичат да слушат, да четат и да си разказват преди всичко неща, които са тясно свързани с техния домашен бит, с гражданския им обществен живот и с идеята за един скорошен, ала изгоден за България и достоен за дадените кръвни и материални жертви мир.

С най-голямо нетърпение войниците очакват пощата, която ежедневно им донася по някой отговор на въпросите, вълнуващи душата им.

Войниците, които се завръщат от отпуск, биват пресрещани и отрупвани от другарите си в Полка с въпроси за всичко видяно и чуто в къщи, за поведението на властите, особено за редовното раздаване [на] държавната помощ на бедните войнишки семейства и пр. Всички новини за идещия мир се поглъщат жадно от войниците. Такива новини са в повечето случаи предмет на разумно и всестранно обсъждане. „Обозните“ новини за мир са предварително обречени на крайно недоверие.

5.

Войниците четат изчерпателно всичко, което се пише и съобщава по войната и свързаните с нея събития във вестници и бюлетини, разбират правилно прочетеното и се отнасят критично към обикновените вестникарски комбинации. Следов[ателно] може да се каже, че между четивото на войника и развитието на събитията съответствието е почти пълно.

6.

По настоящем нашият войник не питае към никого от противниците ни коренна омраза. Чувствата му към тях всички са по-скоро разумни и положителни.

Мнението на нашия войник за сърбите е, че те са жилав и храбър народ, ала грандомани, нахални и хищници и че с нещастията си през войната те изкупват тия си лоши качества и сторените поради тях грехове.

Гърците се считат за хора хитри и лукави, но негодни за упорита война. Общо е убеждението, че ако гърците бяха сами срещу нас, отдавна бихме се разправили с тях по един най-радикален и съкрушителен начин.

На румъните нашият войник гледа като на сбирщина без войнишки добродетели, но с чрезмерни апетити за лесно придобита военна слава и безопасно заграбени чужди земи. У всички наши войници все още е живо чувството за задоволена мъст за събитията, предизвикани по отношение на България от Румъния през 1913 година.

У русите нашият войник цени преди всичко личната храброст („Дочакват удара; не се плашат от артилерия“), наблюдавана в походите в Добруджа и Румъния. От всички наши сегашни врагове войниците ни считат русите за свои равни и свои най-близки и третират съвършено другарски руските пленници (обръщение „братушка“ към последните).

Представата на нашия войник за френците е, че те са народ силен, храбър и богат, изпълнен с любов и вяроност към отечеството си („не се предават“), водещ войната при по-добри материални условия от нас, ала превъзхождащ ни само технически, но не и по лична храброст.

С англичани нашият войник не е имал съприкосновение в боя, та за тях има смътни идеи. Знае ги иначе като хора богати и крайно упорити, най-упорити от всичките ни врагове, в борбата.

Италианците нашият войник поставя почти наравно с румъните, особено след последните военни събития в с.-и. (североизточна – бел. С. М.) Италия³.

Мнението на войника ни за пъстрокожите е, че те са в борбата на европейските народи едно интересно явление, но без особено военно значение.

7.

Съюзниците ни германци войниците от 1 Пехотен Полк познават основно и от най-хубавите им страни, тъй като защитават сегашния позиционен участък на Полка, съвместно с отбрани германски части (пруския 11 Гренадирски полк и германски артилериисти). Отличната дисциплина на германските другари, тяхната издръжливост и работливост, тяхната лична и техническа бойна подготовка и обзаведеност и най-вече тяхната повсеместна бойна готовност, предизвикват учудване и възторг у нашите войници („Къде не се е бил и с кого не се е бил тоя Дойчо!“). Едно от най-силните въздействия за повишаване и поддържане [на] духа на нашите войници е живият пример на смесените с тях германци.

Унгарците нашият войник малко познава, но счита ги за храбър народ, а на турците гледа като на хора, които във всяко отношение стоят подолу от нас.

³ Има се предвид съкрушителното поражение, което търпи италианската армия от австро-унгарската, подсилена от германски части, при Капорето в края на октомври – началото на ноември 1917 г.

9⁴.

Всички наши войници от новозавладените ни земи ценят най-много Добруджа (стара и нова⁵). Говорят постоянно за нейното плодородие, надяват се и желаят да остане тя цяла българска и – особено селяните от Софийско – изказват намерения да се преселят след сключването [на] мира там.

Македония – въпреки училищното и казарменото възпитание в продължение на толкова години – нашият войник цени по-малко от Добруджа. Намира я пуста, бедна, малко плодородна. Често се чуват иронични изявления: „Това е хубавата Македония!“, придружени със сочене [на] голите канари и ридове. Изобщо впечатленията на нашия войник от Македония бяха и продължават да са разочарователни. Въпреки това всички наши войници желаят и очакват Македония да остане наша, разбирайки вече – благодарение най-вече на беседи от началниците – грамадното икономическо значение на тая страна като брънка между Стара България и Бялото море.

Поморавия нашият войник намира красива, плодородна и богата, но същевременно и някак си нам чужда и не очаква, че тя цяла ще остане наша.

8.

Нашият войник не вярва в пълна победа (пълно разгромяване [на] противника) от наша страна.

Идеологията, че след тригодишно воюване нашите и на съюзниците ни успехи са многобройни, когато противниците ни почти нямат такива, се струва малко убедителна на нашия войник. Многочислеността и упоритостта, а също и изобилните икономически източници на нашите противници го озадачават и той казва: „Дано краят на борбата бъде все така добър за нас, както досегашното нейно развитие“.

Обща е обаче вярата, че краят ще бъде добър за нас и че България ще получи ако не всичко, което иска и което ѝ се обещава, поне Добруджа и по-голямата част от Македония с Драма, Серес и Кавала.

Тая вяра за благоприятен край, и то за предстоящ такъв край, се гради най-много на излизането на Русия от числото на враговете ни и възможността да насочим всички наши усилия към сразяването или поне към принуждаването към мир на западните ни противници.

10.

Повечето наши войници гледат без особени симпатии на по-голямата част от населението на окупираните земи.

4 В документа местата на т. 9 и т. 8 са разменени.

5 Северна и Южна Добруджа. Първата, в границите на Румъния от 1878 г., а втората, преминала в границите на северната ни съседка в резултат от Междусъюзническата война и подписания след нея Букурещки мирен договор.

Това важи и за част от македонските българи, чиито стремежи към използване [на] освободителите (напр. експлоататорски инстинкти на прилепските търговци) правят най-отрицателни впечатления на нашите войници. Това не важи обаче за всички българи от Македония. Посрещането и гостуването на 2 Дружина от Полка в Струга тая есен ще остане едно от най-паметните преживявания на чиновете от тая дружина, както по задушевността, така и по безкористието на македонското население.

На македонските сърби, гърци и турци войниците ни гледат с пълно равнодушие, а албанците презират поради тяхната безхарактерност (тая есен при операциите на 2 Дружина от Полка при Охрид присъединяване[то] на албанците ту към нас, ту към неприятелите ни според обстановката и внушителността на паричните въздействия).

На сърбите от Стара Сърбия войниците ни гледат без омраза и дори ги съжаляват за постигналите ги нещастия.

11.

Мисълта за близките занимава постоянно и неотслабно войника. Спр[авка] т. 3.

12.

Съдбата на родното място, вътрешното управление на страната и добрия ред в родината силно интересуват нашия войник, особено доколкото те оказват влияние на сферата на неговите строго лични работи.

Делата на най-близките управляващи (кмета, секретар-бирника) се дебнат, контролират и подлагат често на безпощадна критика. Тая критика се упражнява обаче чисто обективно и без примеси от партизанщина. Очевидно е, че общата опасност и обединените усилия на всички карат да заглъхнат по-раншните партизански страсти.

13.

Нашият войник вижда ясно, че общото дело само чрез вярно сътрудничество със съюзниците ще може да бъде изведено на щастлив край. Разнищването на Съглашението усилва още повече вярата на войниците, че сега водената външна политика е била и е най-целесъобразната за България.

14.

Духът на войниците турци в нашата армия е добър. Те най-покорно и най-безропотно изпълняват всички заповеди и нареждания.

15.

Нашите войници вярват, че България ще излезе от настоящата война увеличена и българският народ обединен. Те обаче още от сега предусещат, че това ще стане срещу цената на големи икономически мъчности, които

страната ни наравно с другите воювали държави ще има да се справя дълго време след сключването [на] мира.

16.

Продоволствените мъчнотии на фронта и стопанските затруднения във вътрешността се обясняват от нашия войник с:

а) недостатъчно производство поради ангажирането [на] работни ръце в редовете на армията;

б) даване [на] част от производството на съюзниците ни срещу необходимо нужни ни бойни материали и припаси;

в) крайно пестеливо изразходване [на] складираните от органите на продоволствието припаси, поради неизвестността, колко още ще продължи войната;

г) укриване [на] много припаси от населението със спекулативни цели или поради страх от бъдещи лишения.

Продоволствената и стопанска криза смущава нашия войник само до толкова, до колкото тя причинява лишения и страдания на близките му. Засягайки лично него, тя не сломява духа му (напр. той безропотно си докупува хляб по шест лева за 800 грама).

(п.) Командир на 1 Пехотен Софийски полк:

(не се чете)

За Адютанта на Полка:

поручик Стоянов

References

Darzhaven voennoistoricheski arhiv (DVIA) F. 40, Op. II, A.E. 584, L. 276-287. [ДВИА, ф. 58, оп. V, а.е. 98, л. 108-109.]

Minkov, S. Dokumentalni svidetelstva za vpechatleniyata ot voynata, nuzhdite i sastoyaniето na duha na bulgarskite voynitsi prez 1917 g. *Istorichesko badeshte*, broj 1-2, 2018, 151-159. [Минков, С. Документални свидетелства за впечатленията от войната, нуждите и състоянието на духа на българските войници през 1917 г. *Историческо бъдеще*, брой 1-2, 2018, 151-159.]